

SURİYE’DE BARIŞIN İNŞASI VE BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN ROLÜ

*Oğuzhan ÖZTÜRK**

ÖZ

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren etnik, dini, ırkî vb. nedenlerden dolayı başlayan ve dünyanın neredeyse her coğrafyasına sıçrayan savaşlar, sadece o coğrafyada barış ve güvenliği ortadan kaldırmamakta, uluslararası barışı ve güvenliği de tehlikeye düşürmektedir. Bu savaşları sona erdirmek veya savaşın sona erdiği ülkelerde barışı yeniden tesis etmek amacıyla Birleşmiş Milletler Örgütü, Barış Gücü Operasyonlarını geliştirmiştir. Barış gücü operasyonları, ateşkesin sağlanmasından, yeni bir devletin teşekkül ettirilmesine kadar geniş bir yelpazede kalıcı bir barışın inşası amacıyla sürdürülen operasyonların genel adıdır. 6 yılı aşkın bir süredir devam eden Suriye iç savaşında sona yaklaşıldığı düşünüldüğünden, Barış Gücü Operasyonlarının geldiği son nokta, savaş sonrası Suriye’nin yeniden inşası bakımından önemli bir alternatif çözüm metodu sunmaktadır. Çalışmamızda bir yandan Birleşmiş Milletler Örgütü’nün tarihsel süreç içerisinde aldığı inisiyatifler incelenmekte, diğer yandan Suriye özelinde yapılması gerekenler, önceki operasyonlar incelenerek ve benzer örneklerle desteklenerek tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Birleşmiş Milletler, Barışın Korunması, Barışın Yapımı, Barışın İnşası, Suriye

PEACEBUILDING IN SYRIA AND THE ROLE OF UNITED NATIONS

ABSTRACT

Ethnic, religious, and racial wars, which spread to almost every geographical region of the world since the second half of the 20th century, have not only destroyed peace and security in that region but

* Atatürk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğrencisi.

also threatened international peace and security. Peacekeeping operations has been developed by the United Nations in order to put an end to these wars or to restore peace in those countries. Peacekeeping operations are the general name of operations that are pursued to build a lasting peace, in a wide range from the establishment of a ceasefire through the establishment of a new state. The last point reached by Peacekeeping Operation is thought to be an important alternative solution to post-war reconstruction of Syria. In our work we examine the initiatives that the United Nations Organization has taken in the historical process, and what could be done in Syria in order to state-building by examining some past operations and supporting them with similar examples.

Keywords: United Nations, Peacekeeping, Peacemaking, Peacebuilding, Syria

GİRİŞ

Ocak 2011 tarihinden itibaren Suriye'ye sığınan Arap Baharı kapsamındaki isyan ateşi¹, başlangıçta küçük gösteriler halinde cereyan ederken, zamanla büyüyerek bir sivil ayaklanma halini almıştır. Mart 2011'de siyasi tutukluların serbest bırakılması ve demokratik talepler amacıyla yürüyen protestoculara güvenlik güçleri tarafından ateş açılması, halkta karşı konulmaz bir öfkeye neden olmuştur. İlk büyük çatışmalar Humus, Dera ve Şam'da yaşansa da kısa sürede tüm ülkeye yayılmıştır. 29 Temmuz 2011'de, Suriye Silahlı Kuvvetleri'nden ayrılan bazı askerler tarafından Özgür Suriye Ordusu'nun kurulmasıyla sivil ayaklanma, Suriye hükûmeti ile muhalifler arasında silahlı çatışmaya dönüşmüştür. Çatışmalar kısa zamanda hız kazanmış ve ardından taraf sayısının arttığı bir iç savaşa evrilmiştir.

Halen devam eden çatışma süreci de dikkate alınarak, Birleşmiş Milletlerin, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ve gerektiğinde yeniden tesis edilmesi kapsamındaki varoluş amacının² gerçekleştirilebileceği en önemli vazife, Suriye'nin yeniden inşasıdır. Bu vazifenin gerçekleştirilmesi bakımından 70 yıla yakın bir sürede Birleşmiş Milletlerin, Barış gücü operasyonları kapsamında edindiği tecrübe ve ulaştığı imkân ve kabiliyetler önemli bir yol göstericidir. Bu

¹ Bozarslan Hamit, *Ortadoğu'nun Siyasal Sosyolojisi*, Çev. M. I. Durmaz, İstanbul, İletişim Yayınları, 2013, s. 13.

² BM Şartı, 1. Madde.

bağlamda, çalışmamızda Suriye’nin yeniden inşasında Birleşmiş Milletlerin üstlenebileceği rol ele alınacaktır. İlk bölümünde Barış gücü operasyonları başlığı altında Birleşmiş Milletlerin geçirdiği evrim ve yaklaşım tarzı irdelenecek (I), ikinci bölümde ise, Suriye özelinde Birleşmiş Milletlerin üstlenebileceği rolden bahsedilecektir (II).

I. Birleşmiş Milletler Barış Gücü Operasyonlarının Niteliği

Barış gücü operasyonları, Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında görev yapan, mavi kasklı görevlilerin, çatışma ve savaşlardan olumsuz etkilenmiş coğrafyalarda, sürdürülebilir barış ortamının sağlanması konusunda yapılan yardım ve destek faaliyetlerinin tümüdür³. Barış gücü operasyonlarının amacı sıcak bir çatışma bölgesine gidip çatışmayı durdurmaya çalışmak değildir⁴. Barış gücü operasyonları, daha çok sıcak çatışmanın durması ve ateşkes ilanının gerçekleştirilmesi, ateşkes yapılmış ise bunu kontrol edip tarafların ateşkes şartlarına uymalarının sağlanması, çatışmanın yayılmasının engellenmesi ve bu amaçla tampon bölgelerin oluşturulması, sivillere insani yardım sağlayıp yiyecek, giyecek, barınma ve güvenlik gibi temel ihtiyaçların karşılanmasına yöneliktir. Barış gücü operasyonları ulaştığı son şekliyle, çok kapsamlı bir müdahale biçimidir. Bunun kapsamında zorlayıcı tedbirler, koruma, gözlemleme, silah denetimi, bariyer ve uçuşa kapalı bölgeler oluşturmak, önleyici konuşlandırma, ulus inşası gibi görevlerin tümü yer almaktadır⁵.

Barış Gücü operasyonlarına karar verecek ve görev alanını belirleyecek olan, Birleşmiş Milletlerin ana organlarından Güvenlik Konseyidir⁶. Yeni bir barış gücü operasyonunu başlatmak, görevin alanını değiştirmek veya mevcut bir operasyonun gücünü artırmak için Güvenlik Konseyi’nin on beş üyesinden dokuzunun onayı gereklidir. Ancak, beş daimî üyeden herhangi biri mutlak veto yetkisini kullanmamalıdır.

3 Ünal Şeref, *Uluslararası Hukuk, Yetkin Yayınları*, Ankara, 1. Baskı, 2005, s. 325.

4 Demirdögen Demirtürk Ülkü, *Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları ve Güç Kullanma Olgusu (1946 – 1996)*, Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (11), 2006, s. 236 – 257.

5 Talha Köse, *Barış Gücünün tanımı ve Kapsamı*, *Anlayış Dergisi*, Ekim 2006, <http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?dergiid=41&makaleid=5254> (E.T. 20.11.2017)

6 <http://www.unicankara.org.tr/today/2.html> (E.T. 20.11.2017).

Barış gücü operasyonları, aşağıda bahsedilecek olan departmanlar tarafından; Genel Sekreter adına yürütülür ve Güvenlik Konseyine ilgili departmanlar, gelişmeleri rapor eder. Bu operasyonlar, Genel Sekreter tarafından atanan bir özel temsilci tarafından yönetilir. BM'nin kendi ordusu ve polis gücü bulunmadığından, operasyonların yürütülmesi için üye devletlerin askerlerinden ve polislerinden personel işe alınır⁷. Bu kişiler, bağlı buldukları kurumlardan izin alarak operasyonlara katılabilirler ve bu süreç boyunca her ne kadar BM adına çalışsalar da hâlâ hükümetlerine bağlıdırlar, ayrıca maaşları, disiplin işleri ve özlük hakları, kendi hükümetleri tarafından karşılanır⁸.

Barış Gücü operasyonları, ilk uygulandığı tarih olan 1948'den günümüze dek gelişimini sürdürmüştür. Barışın korunması (*Peacekeeping*) operasyonları (A) ile başlayan süreç, Barışın Yapımı (*Peacemaking*) (B) ve son olarak Barışın İnşası (*Peacebuilding*) (C) operasyonlarına evrilmiştir⁹.

A. Barışın Korunması (*Peacekeeping*)

Barışın korunması kavramı, Soğuk Savaş döneminde sistemin işlemez hale geldiği bir ortamda ortaya atılmıştır. İlk faaliyetler, sorunları barışçıl yöntemlerle çözmeye çalışmak üzere çatışmaları sonlandırıp, tarafları ateşkese davet etmekle sınırlı kalmıştır. Bu sınırlar çerçevesinde ilk görevler, silahsız gözlem faaliyetleri ya da hafif silahlarla donatılmış askerler tarafından yürütülen güvenli ortam oluşturmaktan ibarettir¹⁰. İlk Barışın korunması operasyonu olarak 1948'de Arap – İsrail savaşında ateşkes dönemini takip etmek amacıyla kurulan UNTSO (United Nations Truce Supervision Organization – Birleşmiş Milletler Ateşkes Gözlem Örgütü) tarafından yürütülen

⁷ Hürsoy Siret, Birleşmiş Milletler Barış Operasyonlarının Yeniden Yapılandırılması Çerçevesinde AB ve Türkiye'nin Sivil Katkıları, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, S. 61-1, s. 202 – 222.

⁸ <http://www.unicankara.org.tr/today/2.html> (E.T. 20.11.2017).

⁹ Galtung Johan, Three Approaches to Peace: Peacekeeping, Peacemaking and Peacebuilding, Peace, War and Defens Essays in Peace Research, C. 2, Eljers Christian, 1975, Danimarka, s. 282 – 304.

¹⁰ <https://peacekeeping.un.org/en/our-history> (E.T. 21.11.2017).

operasyon kabul edilmektedir¹¹. UNTSO, niteliği itibariyle faaliyetlerini silahlı olarak icra etmiştir. İlk silahlı yürütülen operasyon ise 1956’da İngiliz, Fransız ve İsrail askerlerinin Mısır’dan ayrılmasını sağlamak amacıyla, Kanada Dışişleri Sekreteri Lester Pearson’ın, Genel Sekreter Hammarskjold’ın önerisiyle kurulan UN Emergency Force (BM Acil Kuvvetleri) tarafından yapılan operasyondur¹².

Barışın korunması operasyonlarının amacı, *“savaşların yıkımına maruz kalmış ülkelerde barışın kalıcı olarak yerleşmesini sağlamak için çalışmak ve çeşitli ülkelere mensup askeri birlikler, polis ve sivil personelden oluşan Birleşmiş Milletler Barış Gücü tarafından, ateşkes anlaşmalarının uygulanmasını sağlamak ve denetlemek”*¹³ olarak tanımlanabilir.

Barışın Korunması operasyonları kapsamında ilk büyük sınav 1960’da Demokratik Kongo Cumhuriyeti’nde verilmiştir. Operasyona yaklaşık 20.000 asker katılmış ve BM eski Genel Sekreteri Dag Hammarskjold dahil 250 barış gücü personeli hayatını kaybetmiştir¹⁴. 60’larda ve 70’lerde Afrika ve Orta Doğu’da Barışın Korunması çerçevesinde birçok operasyon yürütülmüştür¹⁵.

1988’e gelindiğinde barışın korunması operasyonları “Barışın Koruyucuları” olarak Nobel Barış ödülü ile ödüllendirilmiş ve tanınır hale gelmiştir¹⁶. Nobel Komitesi *“Birleşmiş Milletler’in temel ilkelerinden birinin hayata geçirilmesine yönelik çabalarından dolayı Barış Gücü’ne değindi. Böylece dünya örgütü dünya meselelerinde daha merkezi bir rol oynamaya başladı ve artan bir güvenle yatırıma başladı”* şeklinde Barışın Koruyucularını takdim etmiştir¹⁷.

11 United Nations, Handbook on United Nations Multidimensional Peacekeeping Operations, 2003, s. 61.

12 Caplan Richard, Peacekeeping / Peace Enforcement, <http://pesd.princeton.edu/?q=node/259> (E.T. 21.11.2017).

13 <http://www.unicankara.org.tr/tr/sss-2/#s3> (E.T. 21.11.2017).

14 <http://peacekeeping.un.org/mission/past/onuc.html> (E.T. 21.11.2017).

15 <https://peacekeeping.un.org/en/past-peacekeeping-operations> (E.T. 21.11.2017).

16 Duran Hasan, Birleşmiş Milletler ve Müdahale, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 6, S. 2, s. 131 – 142.

17 https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/1988/un-lecture.html (E.T. 22.11.2017).

Soğuk Savaş'ın sonlanmasıyla operasyonların kapsamına ilişkin gelişmeler hızlanmıştır¹⁸. Devletlerarası çatışmalara müdahale amacıyla ortaya konulan kavram, zamanla çatışmaların iç savaşa dönüşmesiyle koşullara uyum göstererek yeni boyutlar kazanmıştır. Yugoslavya'nın parçalanması sürecinde çıkan iç savaşta¹⁹ ve Ruanda iç savaşında yaşananlar²⁰, BM'nin soykırımı ve etnik temizliğe dikkatini çekmiş, bu kapsamda Eski Yugoslavya topraklarında 8, Ruanda'da ise 2 defa barışın korunması operasyonları düzenlenmiştir²¹.

BM Sekreterliği'ne bağlı ayrı bir bölüm olarak kurulan Barışın Korunması Operasyonları Departmanı (Department of Peacekeeping Operations), BM Genel Sekreteri adına planlama, yönetme, konuşlandırma, destekleme ve BM'nin barış gücüne dair tüm idari işlemleri yürütmekle, 1992 yılında BM eski Genel Sekreteri Boutros – Boutros Ghali tarafından görevlendirildi²². Operasyonların başarılı bir şekilde yürütülmesi için sahada büyük bir organizasyonun yapılması gerekliliği bu örgütlenmenin temel gerekçesidir. Bu çerçevede, Saha Destek Departmanı (Department of Field Support), Birleşmiş Milletler saha görevlerinin büyük ölçüde kendi kendine yeterli olmasını ve çatışma sonrası koşulların geniş bir yelpazesinde başarılı olmasını sağlamak için gerekli tüm insan, malzeme ve destek hizmetlerinin seferberliğinden sorumlu olmak üzere oluşturulmuştur²³.

18 Güngör Uğur, Günümüzde Barış Operasyonları, Güvenlik Stratejileri Dergisi, 2008, s. 7 – 19.

19 Srebrenitsa katliamında Temmuz 1995'te en az 8.373 Boşnak Ratko Mladić komutasındaki Bosna Sırp ordusu tarafından öldürülmüştür.

20 Ruanda soykırımında 1994 yılında yaklaşık yüz gün içinde 800.000 Tutsi ve ılımlı Hutular, aşırı Hutular tarafından öldürülmüştür.

21 Eski Yugoslavya topraklarında yürütülen operasyonlar: UNMIK, UNCRO, UNTAES, UNPSG, UNPROFOR, UNPREDEP, UNMOP, UNMIBH. Ruanda'da yürütülen operasyonlar: UNAMIR ve UNOMUR. <http://www.unicankara.org.tr/tr/sss-2/#s5> (E.T. 08.12.2017).

22 United Nations, Handbook on United Nations Multidimensional Peacekeeping Operations, 2003.

23 A/64/633, 26.01.2010.

BM'nin bölgesel örgütleri kullanarak yürüttüğü operasyonlar da bulunmaktadır²⁴. Örneğin 1999 yılında NATO'nun Sırbistan'a gerçekleştirdiği hava harekâtının ardından Güvenlik Konseyi, 1244 sayılı karar ile Barışın korunması görevini geçici olarak NATO'ya vermiştir²⁵. Bu görev çerçevesinde Türkiye'nin de dâhil olduğu KFOR (Kosovo Force) operasyonu yürütülmüştür²⁶. Ardından Güvenlik Konseyi tarafından UNMIK (BM Kosova Geçici Yönetim Misyonu), misyonu kurulmuştur. UNMIK, Kosova vatandaşlarının barışçıl ve normal yaşam şartlarında yaşaması ve Balkanlar'ın batısında bölgesel istikrarın geliştirilmesine yardımcı olmak amacıyla yapılmaktadır. Bu kapsamda Kosova'da BM güvencesi altında güvenli bir alan oluşturulmuş, Türkiye'nin de bulunduğu 6 üye devletin personeli tarafından operasyon yürütülmeye devam etmektedir²⁷.

Barışın korunması operasyonlarının maliyeti BM Şartı'nın 17. maddesi kapsamında üye devletler tarafından karşılanır. Üye devletlerin operasyonlarda hangi oranda maddi sorumluluğunun bulunduğu, Genel Kurul'un 2000 yılında aldığı kararla, Genel Kurul tarafından belirleneceği öngörülmüştür²⁸. Ancak uygulamada operasyonların maliyeti üye devletler tarafından karşılanmaktadır²⁹. Operasyonların boyutları büyüdükçe maliyetleri de artmıştır. 1 Temmuz 2017 – 30 Haziran 2018 dönemi için onaylanan Barışın Korunması operasyonlarının bütçesi, 6,8 milyar Amerikan Dolarıdır³⁰.

24 Pazarıcı Hüseyin, Uluslararası Hukuk Dersleri 3. Kitap, Turhan Kitabevi, 5. Bası, Ankara, 2015, s. 253.

25 Utsukarçi Şefkat, *Reflecting Peacebuilding in Practice: United Nations Transitional Administrations*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, 2008.

26 Murphy Ray, *UN Peacekeeping in Lebanon, Somalia and Kosovo*, Cambridge University Press, 2007, s. 96.

27 <https://unmik.unmissions.org/mandate> (E.T. 23.11.2017).

28 A/RES/55/235, 30.01.2001.

29 <https://www.globalpolicy.org/un-finance/tables-and-charts-on-un-finance/the-un-peacekeeping-operations-budget.html> (E.T. 08.12.2017) Ayrıca bkz. Aksar Yusuf, *Uluslararası Hukuk II*, Seçkin, 3. Baskı, Ankara, 2015, s. 131.

30 <https://peacekeeping.un.org/en/how-we-are-funded> (E.T. 23.11.2017).

Hâlihazırda 15 barışın korunması operasyonu yürütülürken, şimdiye kadar da 56 operasyon tamamlanmıştır³¹.

B. Barışın Yapımı (Peacemaking)

Barışın Yapımı, bir operasyondan ziyade, bir süreçtir. Barışın Yapımı, devam eden çatışmaları sonlandırmaya yönelik tedbirlerden oluşur. Bu tedbirler tarafları müzakereye teşvik etmeye yönelik diplomatik faaliyetlerdir. BM Genel Sekreteri, çözüm için İyi Niyet Ofislerini (Good Offices) kullanabilirken³², ayrıca bu süreçte Barış Yapıcı (Peacemaker) konumunda elçiler, hükümet yetkilileri, bölgesel örgütler ve Birleşmiş Milletler de yer alabilir³³. Bunlar haricinde, sivil toplum kuruluşları ya da toplumun önde gelen kişileri de bu görevi üstlenebilir³⁴. Örneğin yakın zamanda Kolombiya hükümeti ve FARC (Kolombiya Devrimci Silahlı Kuvvetleri) arasında gerçekleştirilen barış müzakere süreci başlamıştır. Bu süreçte hükümet yetkilileri ve FARC temsilcisi yanında müzakereci sıfatı ile Andrés Paris de yer almıştır³⁵.

Barışın Yapımı Sürecinin en önemli unsurunu teşkil eden arabuluculuk faaliyetlerinin ilk örneği ve ilk modern arabulucu olarak Otto von Bismarck kabul edilmektedir.³⁶ BM çerçevesinde yapılan ilk arabuluculuk faaliyetleri ise 1975 yılında Genel Kurulun aldığı karar³⁷ ile kurulan Filistin Halklarının Vazgeçilmez Haklarından Sorumlu Komisyonu (Committee on the Exercise of the Inalienable Rights of the Palestinian People) tarafından yürütülmüştür. Bu faaliyetlerin daha

31 <https://peacekeeping.un.org/en/past-peacekeeping-operations> (E.T. 23.11.2017); Ayrıca bkz. Sur Melda, Uluslararası Hukukun Esasları, Beta, 11. Baskı, İstanbul, 2017, s. 219.

32 Bozkurt Enver, Kütükçü M. Akif, Poyraz Yasin, Devletler Hukuku, Yetkin Yayınları, 5. Baskı, Ankara, 2009, s. 248.

33 <https://peacekeeping.un.org/en/terminology> (E.T. 25.11.2017).

34 Heldt Birger, The Lack of Coordination in Diplomatic Peacemaking, Penn State Journal of Law & International Affairs, Nisan 2013, s. 9.

35 <http://farc-epeace.org/index.php/peace-process/news/item/262-exploratory-meetings> (E.T. 25.11.2017).

36 Daase Cindy, The law of the Peacemaker: The Role of Mediators in Peace Negotiations and Lawmaking, Cambridge Journal of International and Comparative Law, 2012, s. 9.

37 A/RES/3376 (XXX), 10.11.1975.

düzenli ve sistematik bir şekilde yürütülebilmesi için 1992 yılında Genel Kurul kararı ile BM Siyasi İşler Departmanı (UN Department of Political Affairs) kurulmuştur³⁸. Bu departman, Genel Sekreter’in kıdemli temsilcileri tarafından yönetilmekte ve önleyici diplomasi, çatışmaların önlenmesi ve çözülmesine yardımcı olmak, karmaşık politik geçişleri desteklemek ve ulusal aktörlerle koordinasyon içinde çalışırken çeşitli disiplinler arasındaki faaliyetler için de ileri bir platform sağlamaktadır³⁹. Saha merkezli görevler, ülkeye özgü misyonlar ve bölgesel büroları içermektedir. Ofisler, icraatlarını BM Genel Sekreteri tarafından atanan özel temsilciler aracılığıyla yürütür. Barışa olan ihtiyaç arttıkça, Siyasi İşler Departmanı’nın iş yükü de artmış, bundan dolayı 2006 yılında Siyasi İşler Departmanı’na bağlı alt birim olan Arabuluculuk Destek Birimi (Mediation Support Unit) kurulmuştur. Birimin amacı, Siyasi İşler Departmanı’nın bölgelerdeki ofisleri ile iş birliği yaparak, çatışma bölgelerinde arabuluculuk faaliyetlerini planlamak ve desteklemektir⁴⁰. 2008 yılında ise BM Arabuluculuk Uzmanları Destek Ekibi (UN Standby Team of Mediation Experts) adında, çağrı üzerine harekete geçen bir uzmanlar topluluğu oluşturuldu. Ekip üyeleri⁴¹, anayasa yapımı, toplumsal cinsiyet, doğal kaynaklar, güç paylaşımı, süreç yönetimi ve güvenlik gibi müzakerelerde ihtiyaç duyulan birçok konuda uzmanlığa sahiptir.

Çatışmaların sonlandırılması amacıyla kurulan ofislerin haricinde, özel amaçlarla kurulan bölgesel ofisler⁴² de dâhil olmak üzere 25 ofis, 5 farklı kıtaya yayılmış durumdadır. Örneğin 1974’ten beri barış ortamının sağlanamadığı Kıbrıs adasında, taraflar Genel Sekreter’in himayesinde müzakereleri yeniden başlatma kararı aldılar ve bu kararı 3 Eylül 2008’de hayata geçirdiler⁴³. İki tarafın liderleri arasındaki son buluşma 6

38 A/47/277, 17.06.1992.

39 <http://www.un.org/undpa/en/in-the-field/overview> (E.T. 25.11.2017).

40 <http://www.un.org/undpa/en/overview> (E.T. 25.11.2017).

41 Güncel ekip üyelerine <https://peacemaker.un.org/mediation-support/stand-by-team> adresinden ulaşabilirsiniz (E.T. 25.11.2017).

42 Örneğin New York’ta kurulan Soykırımı Önleme ve Koruma Sorumluluğu Ofisi (The Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect).

43 Acer Yücel, Kaya İbrahim, Uluslararası Hukuk, Seçkin, 6. Baskı, Ankara, 2015, s. 429.

Temmuz 2017’de gerçekleşti⁴⁴. Görüşmelere ada halkını temsilen KKTC tarafından Cumhurbaşkanı Mustafa Akıncı, GKRY’ni temsilen Rum lider Nikos Anastasiadis ve BM Genel Sekreterini temsilen özel temsilci Espen Barth Eide katıldı. Bir diğer örnek yukarıda da bahsi geçen Kolombiya – FARC arasındaki çatışmalardır. Kolombiya’da 1964 yılında kurulan Kolombiya Komünist Partisi’nin silahlı kanadı olan FARC örgütü ile 52 yıldır devam eden silahlı çatışmalar neticesinde 176 bini sivil olmak üzere 222 bin kişi yaşamını yitirmiştir⁴⁵. Eylül 2015’te Küba’nın arabuluculuğuyla Kolombiya hükümeti ile masaya oturan örgüt, müzakereler sonucunda silah bırakma kararı almıştır. Taraflarca Eylül 2016 itibariyle imzalanan kalıcı barış anlaşması çerçevesinde kabul edilen silahların bırakılması süreci BM gözetiminde tamamlanmıştır⁴⁶.

C. Barışın İnşası (*Peacebuilding*)

Barışın inşası kavramı 1970’lerde Johan Galtung tarafından akademik literatüre kazandırılmıştır⁴⁷. Galtung’a göre barışın inşası, şiddet içeren çatışmanın *asil sebeplerine* değinen barış yönetimi ve çatışma çözümü için yerli kapasiteleri destekleyerek sürdürülebilir barışı sağlamak için barışın inşası yapılarının oluşturulması çabasıdır. O günden bu yana, barışın inşası terimi, savaş yanlısı grupların silahsızlandırılmasından; siyasi, ekonomik, adli ve sivil toplum kuruluşlarının yeniden inşasına kadar çok boyutlu bir uygulamayı ve görevleri kapsamıştır⁴⁸.

Uluslararası camiaya tanıtılması ise, BM eski Genel Sekreteri Boutros Boutros-Ghali’nin 1992’de yayınladığı *An Agenda for Peace*

44 <http://www.uncyprustalks.org/secretary-general-antonio-guterres-returns-to-crans-montana-for-the-conference-on-cyprus/> (E.T. 08.12.2017).

45 Hataway Breanne, The FARC’S Drug Trafficking as Political Crime: Determining The Success of Colombia’s Peace Talks, North Carolina Journal of International Law, Sonbahar 2015, s. 163 – 187.

46 <https://news.un.org/en/story/2017/06/560702-colombia-arms-laid-down-focus-now-reintegration-un-envoy-tells-security-council> (E.T. 19.04.2018).

47 Galtung Johan, Three Approaches to Peace: Peacekeeping, Peacemaking and Peacebuilding, Peace, War and Defens Essays in Peace Research, C. 2, Eljers Christian, 1975, Danimarka, s. 282 – 304.

48 <http://www.un.org/en/peacebuilding/pbso/pbun.shtml> (E.T. 17.10.2017).

raporuyla olmuştur⁴⁹. Raporda barışın inşası, “barışı güçlendirmek ve sağlamlaştırmak için yapıları tanımlama ve destekleme eylemi” olarak tanımlanmıştır⁵⁰. Yıllar geçtikçe tanımın kapsamı genişlemiş, 2000 yılındaki Brahimi Raporunda barışın inşası şu şekilde yer almıştır: “Çatışmanın uzak tarafında üstlenilen faaliyetleri tanımlar; barışın temellerini yeniden birleştirir ve bu temeller üzerine inşa etmek için araçlar sağlar; sadece savaşın olmamasından öte bir şeydir”⁵¹.

2007 yılında Genel Sekreterliğe bağlı Politika Komitesi ise, barışın inşasını şöyle tarif etmiştir: “Çatışma yönetimi için ulusal kapasiteleri her seviyede güçlendirerek ve sürdürülebilir barış ve kalkınmanın temelini atarak, çatışmaya son verilmesi veya çatışmaya dönüşme riskini azaltmayı hedefleyen bir dizi önlemdir. Barışı geliştirme stratejileri, ulusal sahipliğe dayalı olarak, ilgili ülkenin spesifik ihtiyaçlarına uygun ve uyumlu olmalıdır ve yukarıdaki hedeflere ulaşmayı amaçlayan dikkatle derecelendirilmiş, sıralı ve nispeten dar faaliyet kümesinden oluşmalıdır”⁵².

Barışın inşası fikrinin ana kırılma noktası ise, BM eski Genel Sekreteri Kofi Annan’ın Barışın İnşası Komisyonu (Peacebuilding Commission), Destek Bürosu (Peacebuilding Support Office) ve Fon (Peacebuilding Fund) oluşturma önerilerinin onaylandığı 2005’teki Dünya Zirvesi’nde verilen karardır⁵³.

2009 yılında kabul edilen Genel Kurul kararında⁵⁴, Güvenlik Konseyinin Genel Sekretere verdiği tavsiyeler doğrultusunda genel hatları itibarıyla koordinasyon, sivil düzene geçiş ve finansman alanlarında sürdürülebilir barışı daha hızlı ve etkili bir şekilde sağlamak için ulusal çabaların nasıl destekleneceği planlanırken, bir yandan da çatışma sonrasında ülkelerin ve uluslararası toplumun, esas çatışmanın sona ermesinin ardından ilk iki yıl olarak belirlenen bu süreçteki barışın

49 A/RES/47/277, 17.06.1992.

50 <http://www.unpbf.org/application-guidelines/introduction/> (E.T. 14.10.2017).

51 A/55/305-S/2000/809, 21.08.2000.

52 <http://www.un.org/en/peacebuilding/pbso/pbun.shtml> (E.T. 18.10.2017).

53 Barnett Micheal ve diğerleri, Peacebuilding: What Is in a Name?, Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations, 13 (1), 2007, s. 35-58.

54 A/63/881-S/2009/304, 11.06.2009.

kırılgan yapısından dolayı karşılaşılan zorluklar üzerinde durulmaktadır⁵⁵.

Barışın İnşası süreci Micheal Barnett tarafından üç evreye ayrılmıştır. Sürecin başlaması için tarafların anlaşarak çatışmayı sonlandırması gerekmektedir. İlk evrede savaşçıların silah bırakması ve topluma entegrasyonu gerekmektedir. Barnett bu koşul için “*erkeklerin oyuncaklarından vazgeçmeleri*”⁵⁶ gerektiğini söylemektedir. İkinci evrede devletin temel fonksiyonlarını yerine getirmesi sağlanmalıdır. Bu fonksiyonlardan temel olanları kamu idaresi, yargılama işlevi, ulaşım ve iletişim ağlarını sağlamak ve sağlık ile eğitim altyapısını yeniden oluşturmaktır⁵⁷. Çatışma ortamından yeni çıkmış devletler bu işlevleri yerine getirmekte zorlanmaktadırlar, bundan dolayı inşa sürecinde uluslararası organizasyonlar devlete vekâleten bu işlevleri yerine getirmektedirler⁵⁸. Süreç boyunca devlete teknik ve kapasite artırıcı yardımları yaparlar, ayrıca devletin yanında sivil toplum kuruluşları ya da özel sektörü de destekleyerek, gelecekte bu işlevleri yerine getirmelerine yardımcı olurlar. Ancak uygulamada, bu kurumlar ve kuruluşlar daha genç ortaklar olarak görülmekte ve rolleri BM'nin çalışmalarını tamamlamak üzere sürmektedir⁵⁹. Üçüncü evre sadece devletin değil, toplumun da barış içinde yaşayabilmesi için gerekli sosyo-ekonomik altyapıyı kurmak üzerinedir: “*Bu amaçla barış inşacıları, travma danışmanlığı, geçiş dönemi adaleti ve uzlaşması, topluluk diyalogu, sivil toplum örgütlerinin güçlendirilmesi, insan haklarının artırılması, çevre bilincinin geliştirilmesi, toplumsal cinsiyet güçlendirilmesine yardım edilmesi, farklı topluluklar arasında köprüler kurması ve ekonomik kalkınmanın teşvik edilmesi ile ilgilenmektedir*”⁶⁰.

55 United Nations, UN Peacebuilding: an Orientation, s. 46.

56 Barnett, a.g.e, s. 49.

57 Özerdem Alparslan, Barış İnşası Kuram ve Uygulaması, Nobel yayınevi, Ankara, 2013.

58 Bergling Per, Wennerstrom Erik O., Sannerholm Richard Zajac, Rule of law in public administration: problems and ways ahead in post-conflict peace-building, Hague Journal on the Rule of Law, 2010, s. 171 – 202.

59 Gazzini Tarcisio, The Economic Dimension of Peacebuilding: The UN Peacebuilding Commission in Search of Its Identity, Geneva Centre of Security Policy, Şubat/Mart 2017 Sayı 2, s. 4.

60 Barnett, a.g.e, s. 50.

Barışın İnşası kavramının hayata geçirildiği alanlar, barış ortamının ortadan kalktığı coğrafyalar Global South⁶¹ (üçüncü dünya ülkeleri) olarak da isimlendirilen ülkelerdir. Bu ülkelerde birçok sorunun yanında cinsiyet eşitliğinin sağlanamaması da başlıca sorunlardan biridir. Ancak çatışma dönemlerinde bu eşitsizlik hali iyice artmakta, hatta kadınların temel insan haklarının varlığı dahi sorgulanır bir hale gelmektedir⁶². Bunun farkında olan ve sürdürülebilir barışı inşa etmek isteyen BM ise, barışın inşası sürecine kadınları daha fazla dâhil etmeye çalışmakta ve bu süreçte kazandıkları hakları ve özgürlükleri ellerinde tutmalarını sağlamaya çalışmaktadır⁶³. Çatışma öncesi durumda da toplumun geri planında kalan kadınların, barışın inşasından sonra eski konumlarına geri dönmeleri için çalışılmaktadır⁶⁴. Bu yönde atılan ilk adım BM Genel Sekreterliği tarafından 2010 yılında yayınlanan ‘*Kadınların Barışın İnşasına Katılımı*’ (Women’s participation in peacebuilding) adlı rapordur⁶⁵.

Barışın İnşası Komisyonu’nun yanında, bölgesel örgütler de faaliyetlerini arttırmış ve giderek ağırlık kazanmışlardır. Bunun başlıca sebebi ise, bu operasyonların yüksek riskli bölgelerde yürütülüyor olması

61 <http://www.peacebuildinginitiative.org/index9eb1.html?pageId=1681> (E.T. 02.12.2017).

62 Hâlihazırda barışın inşası süreci devam eden Burundi’de İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch) tarafından paylaşılan bilgiye göre: Mayıs ile Eylül 2015 arasında 323 (264 kadın ve 59 çocuk), tecavüz veya cinsel saldırı vakası bildirildi. Aynı raporda cinsel şiddet mağdurlarına yardım eden yerel bir örgüt olan Centre Seruka, her ay çoğunluğu çocuklardan oluşan 120 ile 130 arasında mağduru kendiler ine başvurduğunu aktardı. Bkz. Burundi: Gang Rapes by Ruling Party Youth - 27.07.2016.

Barışın inşası sürecinin devam ettiği bir diğer ülke olan Liberya’da da benzer bir durum bulunmaktadır. BM Liberya Misyonu ve BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği tarafından yayınlanan raporda, Ocak 2015 ile Mart 2016 tarihleri arasında ülke genelinde 803 vaka bildirildiğinden söz edildi. Mağdurların %80’ini 18 yaş altındakiler oluşturmaktadır. Ancak raporda çocukların asıl hedef olmadığı, kadınların mağduriyetlerini bildirmemesinden dolayı böyle bir oranın ortaya çıktığını belirtilmektedir. Raporun aktardığına göre tecavüz suçu Liberya’da en çok bildirilen ikinci suçtur. Bkz. UN report urges Liberia to act on rape - 14.10.2016.

63 Peacebuilding Support Office, UN Peacebuilding: an Orientation, 2010, s. 30.

64 Porter Elisabeth, Peacebuilding: Women in international perspective, Routledge Advances in International Relations and Global Politics, 2007, s. 190.

65 A/65/354-S/2010/466, 07.08.2010.

dolayısıyla, yerel katılımı da sağlamaktır. Bundan dolayı uluslararası aktörlerin, yerel aktörlere kendi sistemlerini kurmada yardımcı olmaları gerekmektedir. Özellikle Afrika'da bölgesel ve alt bölgesel örgütler -her ne kadar başarı düzeyi sınırlı olarak kalsa da- sivil kapasitelerini Barışın Korunması ve Barışın İnşası operasyonları için genişletmeye çalışmışlardır⁶⁶. Orta Doğu'da ise Arap Baharı, özellikle "barışın korunması" veya "savaş sonrası barışın inşası" kalıplarına uymayan siyasi geçişleri tetiklemiştir. Bu geçişler, hızlı siyasi reformun geçici süreçlerini desteklemek için, güvenlik ve adalet sistemlerinde acil reformlar gerektirirken, hızlı arabuluculuk ve çatışmayı önleme çabalarının yanında yürütülen yardım faaliyetleri gibi programlara da ihtiyaç duyulduğunu ortaya çıkarmıştır⁶⁷.

Bu operasyonların maliyetlerini karşılamak amacıyla Dünya Bankası 2008 yılında Devlet ve Barışın İnşası Güven Fonu'nu (State and Peacebuilding Trust Fund - SPF) kurmuştur⁶⁸. Dünya Bankası'nın yayınlamış olduğu 2016 yılı SPF Faaliyet Raporuna göre; her kıtadan 134 ülkenin yaptığı bağış ve transferlerle 284 milyon Amerikan Doları toplanmıştır⁶⁹. Ayrıca IMF'de bu süreçte devletlere kapasite geliştirme, program tabanlı finansal destek ve daha genel politika desteği sağlamaktadır⁷⁰.

Barışın inşası operasyonları kapsamında hali hazırda, Lübnan ve Orta Afrika'daki Genel Sekreter'in özel temsilcileri tarafından yürütülen operasyonlar ile birlikte, 13 operasyon yürütülmektedir. Mesela BINUB (Birleşmiş Milletler Burundi Entegrasyon Ofisi), eski Genel Sekreter Ban Ki Moon'un tavsiyesi üzerine Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararla⁷¹ 1 Ocak 2007'de Burundi'de barışçıl ve istikrarlı bir ortam yaratmak amacıyla kurulmuştur⁷². Bu kapsamda birçok faaliyet yürütülmüştür. Bu

66 Call Charles, *The Evolution of Peacebuilding: Improved Ideas and Institutions?*, United Nations University Centre for Policy Research, 2015, s. 6.

67 Call, a.g.e, s. 6.

68 <http://www.worldbank.org/en/programs/state-and-peace-building-fund> (E.T. 08.12.2017).

69 SPF ANNUAL REPORT 2016.

70 IMF, *IMF Engagement with Countries in Fragile Situations*, 3 Temmuz 2015.

71 S/RES/1959 (2010), 16.12.2010.

72 <https://bnub.unmissions.org/mandate> (E.T. 02.12.2107).

faaliyetlerden bazıları: Burundi’de yapılan seçimler BM gözleminde yapılmıştır, Doğu Afrika Topluluğuna (EAC) entegrasyon süreci gerçekleştirilmiş, devlet çalışanlarının davranış kurallarına ilişkin farkındalıklarını artırmak için atölye çalışmaları düzenlenmiş, seçimlere hazırlık amacıyla basına eğitim verilmiş, güvenlik güçlerinin profesyonelleşmesini arttırmak amacıyla bir dizi eğitim düzenlenmiş, eski savaşçıların yeniden entegrasyonunda istikrarlı ilerleme kaydedilmiş, yargı sistemi revize edilmiş ve Yoksulluğun Azaltılması Stratejisi hazırlanmıştır⁷³.

II. Suriye’nin Yeniden İnşasında Birleşmiş Milletlerin Üstlenebileceği Rol

20. yüzyılın başında Osmanlı Devleti’ne bağlı bir vilayet olan Suriye⁷⁴, Birinci Dünya Savaşı sonunda Fransız mandasına geçmiştir. Bu süreçte en önemli gelişme 19 Mayıs 1916’da Fransa, Britanya ve Rusya arasında imzalanan Sykes-Picot antlaşmasıdır⁷⁵. Bu antlaşmayla Osmanlı Devleti’nin Orta Doğu toprakları paylaşılmış ve Suriye’nin Fransız hâkimiyetine geçmesi kararlaştırılmıştır. Bu karar Milletler Cemiyeti aracılığıyla yasal zemine oturtulmuştur⁷⁶. Suriye 1920 yılından 1946 yılına kadar Fransız mandasında kalmıştır⁷⁷. 1946 yılında Lübnan bölgesi hariç, diğer topraklar birleştirilerek bağımsız Suriye Arap Cumhuriyeti kurulmuştur. Ancak bağımsızlık sonrası siyasal istikrarsızlıklar ve darbeler, ülkede sükûnet ortamının oluşmasının önüne geçmiştir. 1947’de yapılan ilk seçimlerde Şükrü- el Kuvvetli devlet başkanı olarak seçilmiş, ancak yönetimi iki yıl sonra yapılan askeri darbeye son bulmuştur. 1946 – 1956 yılları arasında 20 farklı kabine kurulmuş, 4 farklı anayasa hazırlanmıştır. 1958 yılında Suriye, Mısır devlet başkanı Cemal Abdülnasır’ın ortaya attığı Birleşik Arap

73 S/2010/608, 30.11.2010.

74 <http://www.islamansiklopedisi.info> (E.T. 18.04.2018).

75 Adını anlaşmanın şekillenmesinde büyük pay sahibi olan Britanyalı diplomat Mark Sykes ve Fransız diplomat François Georges-Picot’dan almaktadır.

76 Mansfield Peter, Ortadoğu Tarihi, Çev. Ü. H. Yolsal, İstanbul, Say Yayınları, 2012, s. 266.

77 Cleveland William L., Modern Ortadoğu Tarihi, Çev. M. Harmanacı, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2008, s. 242.

Cumhuriyeti'ne katılmıştır⁷⁸. Ancak bu birleşme Mısır'ın artan otoritesinden rahatsızlık duyulmasından dolayı 1961'de son bulmuştur.

Suriye'deki darbeler zinciri, 1970 yılında Hafız Esad'ın yaptığı kansız darbeye sona ermiştir. Hafız Esad, 1971 yılındaki halk oylamasında devlet başkanı seçilerek iktidarını meşru bir zemine çekmiştir. Parti ve devlet yönetimini kendisine sıkı sıkıya bağlayan Esad; 1978, 1985, 1991 ve 1999'da dört kez daha devlet başkanlığına seçilmiştir. 10 Haziran 2000 tarihinde Hafız Esad'ın ölümünün ardından, yapılan referandum sonucunda %97,29 oranında oy alarak Beşşar Esad devlet başkanı seçilmiştir⁷⁹. Göreve başladıktan sonra siyasi yönden yumuşak bir politika izleyen Esad, çok sayıda muhalif siyasi tutukluyu serbest bırakmış, medya üzerindeki kısıtlamaları gevşetmiş ve yolsuzlukla mücadele etmiştir. Ancak ekonomi ve siyasette taahhüt edilen kapsamlı reformlar hayata geçmemiştir⁸⁰.

2010'da Tunus'ta başlayan işsizlik, gıda enflasyonu, yolsuzluklar, ifade özgürlüğü ve kötü yaşam koşulları gibi birçok farklı sebebe tepki olarak başlatılan sokak gösterileri, kısa sürede bütün Arap coğrafyasına yayılmıştır⁸¹. Ocak 2011 tarihinden itibaren Suriye'ye de sıçrayan isyan ateşi⁸², 29 Temmuz 2011'de, Suriye Silahlı Kuvvetleri'nden ayrılan bazı askerler tarafından Özgür Suriye Ordusu'nun kurulmasıyla, Suriye hükûmeti ile muhalifler arasında silahlı çatışmaya dönüşmüştür. Çatışmalar kısa zamanda hız kazanmış ve ardından taraf sayısının arttığı bir iç savaşa evrilmiştir. Bu taraflar Rusya ve İran'ın desteklediği mevcut Suriye hükûmeti, Türkiye ve Katar'ın desteklediği Özgür Suriye Ordusu, ABD desteğini arkasına alan YPG ve son olarak artık varlığı tartışmalı olan İŞİD'dir.

Savaş altıncı yılını geride bırakırken, şimdiye kadar ki fatura çok ağır

78 Özkoç Özge, Suriye Baas Partisi: Kökenleri, Dönüşümü, İzlediği İç ve Dış Politika (1943-1991), Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Ankara, 2008, s. 68.

79 Şen Yağmur, Suriye'de Arap Baharı, Yasama Dergisi, S. 23, s. 54 – 79.

80 Yılmaz Muzaffer Ercan, Suriye'de Barış Nasıl İnşa Edilebilir?, Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 7, Sayı 2, 2014, s. 177 – 200.

81 17 Aralık 2010'da Tunuslu seyyar satıcı Muhammed Bouazizi, ailesinin geçim kaynağı olan tezgâhına polis tarafından el konulmasına tepki göstermek üzere kendini ateşe vermiştir. Bu hareket "*Arap Baharı*" olarak adlandırılan sürecin başlangıcı olmuştur.

82 Bozarslan, a.g.e, s. 13.

olmuştur. Her savaşta olduğu gibi bu iç savaşta da en çok siviller zarar görmüştür. Savaş boyunca 212 bini sivil⁸³ 400 binden fazla insan yaşamını yitirmiş⁸⁴ ve BM Mülteciler Yüksek Komiserliği’ne göre 13,1 milyon insan yerinden olmuşken bu sayının 6,3 milyonu da savaş nedeniyle Suriye’yi terk etmek zorunda kalmıştır⁸⁵. Türkiye Cumhuriyeti Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün istatistiklerine göre, bu kişilerin 3,2 milyonu geçici koruma kapsamında ülkemizde bulunmaktadır⁸⁶.

Birleşmiş Milletler nezdinde Suriye’ye ilişkin ilk girişim, ülkede yaşanan krize dikkat çekmek amacıyla ABD, İngiltere, Fransa ve Almanya tarafından 21 Nisan 2011 tarihli Güvenlik Konseyi toplantısında gündeme getirilmesidir. Ancak bu girişim Rusya ve Çin’in veto yetkisini kullanmasından dolayı başarısız olmuştur⁸⁷. Birleşmiş Milletlerin Suriye’ye ilişkin ilk adımı 2012 yılında BM eski Genel Sekreteri Kofi Annan’ın Suriye özel temsilci olarak görevlendirilmesi ve akabinde Suriye için Eylem Grubu oluşturulmasıdır⁸⁸. Grup, Güvenlik Konseyi tarafından alınan kararlar çerçevesinde Suriye’de çatışmayı sonlandırmaya yönelik eylemlerde bulunmuştur⁸⁹. Bu çerçevede 2012 yılında ilk Cenevre Konferansı düzenlenmiştir. Konferansta, Suriye hükümeti ile karşıt gruplar masaya oturtulmuştur. Ardından 2016 yılında Uluslararası Suriye Destek Grubu tarafından düzenlenen 2. Cenevre Barış Görüşmeleri düzenlenmiştir. Bununla birlikte BM Suriye Özel Temsilcisi Staffan de Mistura taraflarla ayrı ayrı görüşmeler yürüterek

83 Suriye İnsan Hakları Ağı (The Syrian Network for Human Rights), <http://sn4hr.org> (E.T. 03.12.2017).

84 <https://www.hrw.org/world-report/2018/country-chapters/syria> (E.T. 18.04.2018).

85 <http://www.unhcr.org/tr/suriye-acil-durumu> (E.T. 03.12.2017).

86 16.11.2017 tarihinde güncellenen rakam. http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik (E.T. 03.12.2017).

87 Topal Ahmet Hamdi, Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sürdürülmesi Kapsamında Barış İçin Birlik Kararının Uygulanabilirliği, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 5, S. 19, 2014, s. 101 – 126.

88 <http://www.un.org/News/dh/infocus/Syria/FinalCommuniqueActionGroupforSyria.pdf> (E.T. 03.12.2017).

89 S/RES/2042, 14.04.2012 ve S/RES/2043, 21.04.2012.

bir an önce sonuca ulaşmaya çalışmaktadır⁹⁰. Ancak Suriye Hükûmeti ile yapılan son görüşmede “altın bir fırsatın” kaçırıldığını belirtmiştir⁹¹. Ayrıca 2016 yılında ABD Dışişleri Bakanı John Kerry, Rusya ile geçici ateşkes konusunda anlaşmaya vardıklarını açıklamış, ardından çok fazla ihlal gerçekleşse de geçici bir ateşkes dönemi gerçekleşmiştir⁹². 2017 yılında ise Cenevre görüşmelerine paralel olarak yürütülen, Türkiye, Rusya ve İran tarafından Astana ve Soçi görüşmeleri yapılmıştır.

Tüm bu gelişmeler savaşın bir an önce sonlandırılabilmesi açısından umut verici olsa da Güvenlik Konseyi’nin karar almada geç kaldığı ve BM’nin sürece daha fazla müdahil olması gerektiği söylenebilir⁹³. Suriye’de kalıcı bir barış ortamının yaratılması için BM ve bölgesel aktörlerin de dâhil olduğu bir uzlaşmaya varılmalıdır. Bölgesel aktörler, David Cunningham’ın tabiriyle bu süreçte “*veto oyuncularını*”⁹⁴dır. Eğer kalıcı barış ortamı oluşturulmak isteniyorsa veto oyuncularını da sürece dâhil edilmelidir. Yaşanan bu gelişmeler Suriye iç savaşının sonuna yaklaşıldığını düşündürmektedir. Bu bakımdan kalıcı bir barış ortamının yaratılabilmesi için yapılması gereken, Sierra Leone ve Liberya örneklerini de göz önüne alarak BM örgütü çatısı altında gerçekleştirilecek Barışın İnşası operasyonudur.

Barışın inşası operasyonuna Suriye’de başlanabilmesi için öncelikle çatışmaların fiilen son bulması gerekmektedir. Bunun için barış müzakerelerinin, başta Cenevre görüşmeleri olmak üzere, sonuç alıcı olması gerekmektedir. Savaşın etkilerinin dünya üzerinde yaptığı etkileri göz önüne alarak bu süreçte arabulucu koltuğunun BM Genel Sekreteri tarafından doldurulması, sonuca daha fazla yaklaştıracaktır. Müzakerelerin olumlu sonuçlanması ve tarafların silah bırakmaya ikna

90 <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/country-files/syria/events/article/syria-situation-in-eastern-ghouta-15-12-17> E.t.: (E.T. 16.12.2017).

91 <https://sputniknews.com/middleeast/201712141060010789-geneva-talks-wasted-opportunity/> (E.T. 16.12.2017).

92 <http://aa.com.tr/tr/dunya/suriyedeki-ateskes-dorduncu-gununde-52-defa-ihlal-edildi/530449> (E.T. 03.12.2017).

93 Spain Anna, The U.N. Security Council’s Duty to Decide, Harvard National Security Journal, 2013, s. 320 – 384.

94 Cunningham David E., Who Should Be at The Table?: Veto Players and Peace Processes in Civil War, Penn State Journal of Law & International Affairs, Nisan 2013, s. 42.

olması halinde, Barışın İnşası operasyonuna başlamak için gerekli zemin hazırlanmış olacaktır. Bu kapsamda gerçekleştirilmesi gereken eylemler zinciri; başta silahların bırakılması ve savaşçıların entegrasyonu (A), sonrasında Kamu otoritesinin yeniden tesis edilmesi ve temel ihtiyaçların giderilmesi (B) ve nihayetinde travmaların tedavisi ve toplumsal entegrasyonun sağlanmasıdır (C).

A. Silahların Bırakılması ve Savaşçıların Entegrasyonu

Suriye’de, Barışın İnşasının birinci evresinde, tarafların silah bırakması ve eski savaşçıların silahsızlandırılması, terhisi ve yeniden sivil topluma entegrasyonu gerekmektedir. Bu kavramlar BM Barış Gücü Operasyonları Departmanı’na göre⁹⁵ silahsızlandırılma, silahların, mühimmatların, patlayıcıların toplanması, belgelenmesi, kontrol edilmesi ve elden çıkarılmasıdır. Terhis, silahlı kuvvetler veya diğer silahlı gruplardan aktif muharıplerin kontrollü olarak tahliye edilmesidir. Yeniden entegrasyon, eski savaşçıların sivil statüye girmesi ve sürdürülebilir istihdam ve gelir kazanması sürecidir. Bu süreç teknik veya mesleki eğitim ve öğretim ile üretkenliğe yönelten diğer faaliyetleri de içerebilir⁹⁶.

Bu sürecin işlenmesi Suriye’de diğer örneklerle nazaran daha zor olacaktır, çünkü birden fazla taraf ve bu tarafların içerisinde birden çok grup bulunmaktadır, ayrıca bu gruplara silah yardımı yapmaya devam eden devletlerde bulunmaktadır. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri PYD’ye silah yardımı yapmaktayken⁹⁷, Türkiye, Özgür Suriye Ordusuna eğitim ve lojistik desteği vermektedir⁹⁸. ABD, silah desteğinde bulunurken silahların seri numaralarının alındığını ve savaş sonunda silahların PYD’den geri alınacağını belirtmiştir ve geri almalıdır. Muhafiflerin ise silahlarını süreç içerisinde, üzerinde uzlaşmaya

95 United Nations, DDR in Peace Operations a Retrospective, Department of Peacekeeping Operations Office of Rule of Law and Security Institutions, New York, Eylül 2010.

96 Theidon Kimberly, The Disarmament, Demobilization and Reintegration of Former Combatants in Colombia, The International Journal of Transitional Justice, C. 1, 2007, s. 66 – 90.

97 <http://www.aljazeera.com/news/2017/05/begins-sending-weapons-kurdish-ypg-syria-170531042959705.html> (E.T. 03.12.2017).

98 <http://www.hurriyet.com.tr/osoya-gidiyordu-29154186> (E.T. 03.12.2017).

varacakları meşru otoriteye teslim etmesi gerekecektir. Ardından terhis aşamasında savaşılar rehabilitasyon kamplarında toplanması ve kayıt altına alınması gerekecektir⁹⁹.

Yeniden entegrasyon süreci ülkelerin sosyo-ekonomik koşulların yanı sıra, coğrafi özellikler vs. birçok etkene bağlı olarak yürütülmektedir. Örneğin Mozambik iç savaşından sonra eski savaşçılara verilebilen sadece kıyafet, tohum ve zirai araç gereçten ibaretken, Namibya’da eski savaşçılar, kamu sektöründe istihdam edilmişlerdir¹⁰⁰. Ancak dikkatten kaçmaması gereken nokta, tüm bu entegrasyon süreçlerinin kesin başarıya götürmediğidir. Bundan dolayı ideal olan, sürecin bireyler üzerinden işlenmesidir. Suriye’deki savaşçı sayısı da göz önüne alındığında, sadece bir yöntemin benimsenmesinin zorluğu aşikârdır. Benzer süreçlerin yaşandığı örneklerde, bu zorlukların aşılması için karma formüllerin uygulandığı görülmektedir. Örneğin Kolombiya’da devam eden süreçte FARC militanları, iki yıl boyunca asgari ücretin yüzde doksanı oranında devlet desteği almaktadırlar¹⁰¹. Yugoslavya iç savaşında Sırlara karşı örgütlenen Kosovalılardan oluşan Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK) mensupları ise, savaş sonunda Kosova ordusunda istihdam edildiler¹⁰². Bu örneklerden hareketle Suriye’de rehabilitasyon sürecini tamamlayan savaşçılar gerek kamu sektöründe gerek özel sektörde istihdam edilip topluma kazandırılabilirken, yaşadığı travmalar sonrasında tekrar topluma kazandırılmayacak kişiler, alacakları devlet desteği ile gözetim altında hayatlarını sürdürebilirler.

Bunun yanı sıra rehabilitasyon merkezleri kurulmalı, meslek edindirme kursları açılarak kişiler üretkenliğe yönlendirilmelidir¹⁰³. Tüm bu süreçten sonra Barışın İnşasının birinci evresi sonlanmış olacaktır.

99 Özerdem, a.g.e, s. 191.

100 McMullin Jaremy R., *Ex-Combatants and the Post-Conflict State Challenges of Reintegration*, Palgrave Macmillan, 2013, s. 125.

101 Haesly II Kenneth B., *Peace, Economics and Transtional Justice*, *Law and Business Review of Americas*, S.22, 2016, s. 417 – 424.

102 <https://www.nato.int/kosovo/docu/a990620a.htm> (E.T. 04.12.2017).

103 Kimberly, a.g.e, s. 6.

B. Kamu Otoritesinin Yeniden Tesisi ve Temel İhtiyaçların Giderilmesi

Suriye’de Barışın İnşasının ikinci evresi, devlet otoritesinin yeniden tesisi, temel fonksiyonların yerine getirilmesinden oluşmaktadır. Bu evreye geçmeden önce Suriye iç savaşında yaşananlardan¹⁰⁴ dolayı, mevcut devlet başkanı Beşşar Esad’ın yönetimde kalmaya devam etmesi, barış sürecini sekteye uğratacaktır. Bu sebeple seçimlerin düzenlenebileceği bir ortam oluşana kadar, BM nezdinde geçici bir yönetim kurulması gerekecektir. Örneğin Doğu Timor’da 1999 yılında BM Doğu Timor Geçici Yönetimi (UNTAET) kurulmuştur. Yönetimin başında BM Genel Sekreteri tarafından atanan özel temsilci bulunmaktadır ve ülkedeki yönetim boşluğunu BM alt örgütleri ile birlikte doldurmaya çalışmıştır. Özel temsilcinin otokrasiye varan yetkisi, yasama, yürütme ve yargı erklerinin hepsini kapsamaktaydı¹⁰⁵. Bu erkleri elinde bulunduran özel temsilcinin görevleri: “*Doğu Timor topraklarında güvenliği sağlamak, yasaları ve düzeni korumak, etkili bir yönetim kurmak, sivil ve sosyal hizmetlerin geliştirilmesine yardımcı olmak; insani yardım, rehabilitasyon ve kalkınma yardımının koordinasyonunu ve sağlanmasını sağlamak; özyönetim için kapasite geliştirmeyi desteklemek, sürdürülebilir kalkınma koşullarının oluşturulmasına yardımcı olmak*”¹⁰⁶ olarak sayılmıştı.

Geçici yönetimin kurulmasının ardından bazı durumlarda “uluslararası topluluk, insan hakları ve hukukun üstünlüğünü mümkün olan en iyi şekilde korumak amacıyla, örneğin Bosna’da olduğu gibi, belirli bir anayasal düzeni dikte etmek veya önermek konusunda el ele bir yaklaşım benimsemiştir”¹⁰⁷. İç savaştan yeni çıkmış bir toplumda, yeni bir anayasanın yapılması, insanlarda psikolojik olarak yeni bir sayfa açılması anlamına geleceğinden Suriye’de de yeni bir anayasa yapımına

¹⁰⁴ Zwier Paul J., Social Media and Conflict Mapping in Syria: Implications for Peacemaking, International Criminal Prosecutions and for TRC Processes, Emory International Law Review, 2015, s. 169 – 212.

¹⁰⁵ Benzing Markus, Midwifing a New State: The United Nations in East Timor, Max Planck Yearbook of United Nations Law, Cilt 9, 2005, s. 295 – 372.

¹⁰⁶ S/RES/1272, 25.10.1999, m. 2.

¹⁰⁷ Bergling Per, Wennerstrom Erik O., Sannerholm Richard Z., Rule of Law in Public Administration: Problems and Ways Ahead in Post-Conflict Peace-Building, Hague Journal on the Rule of Law, 2010, s. 179.

gidilmelidir. Son yapılan Soçi görüşmelerinde Suriye'nin etnik ve dini yapısı¹⁰⁸ göz önüne alınarak Lübnan Anayasası¹⁰⁹ benzeri bir anayasa yapımı planlanmaktadır. Yeni anayasa yapım sürecinde kurucu meclis, toplumun tüm kesimlerini kapsayacak şekilde tesis edilmeli ve anayasa içerik yönünden demokratik ve kazuistik olmalıdır. Demokratik anayasadan kasıt, yeni sistem ister parlamenter sistem olsun ister başkanlık veya yarı başkanlık sistemi olsun, her halükârda kişiler adilane gerçekleşen bir seçimin ardından başa gelmelidir¹¹⁰. Özellikle demokrasi kültürünün yerleşmediği coğrafyalarda insan hakları ihlalleri daha fazla gerçekleştiğinden, kazuistik (düzenleyici) anayasa ihtiyaç halini almaktadır. Üstelik iç savaş öncesinde¹¹¹ ve sırasında gerçekleşen ihlallerin tekrarlanmaması için hakların ve yükümlülüklerin detaylı bir şekilde açıklandığı bir içeriği haiz olmalıdır.

Bir diğer adım, devletin temel fonksiyonlarından olan kamu yönetimini yeniden oluşturmaktır. Hukukun üstünlüğü ilkesini temele alarak en başta yolsuzlukların önlenmesi sağlanırken, daha sonra öngörülebilir, hesap verebilir ve tarafsız bir yönetim oluşturulmalıdır¹¹². BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği tarafından gerçekleştirilen tespit bu durumun önemini ifade etmektedir: *“Hukukun üstünlüğü ilkesinden önce, resmî kurumlar ile eskiye göre çok daha fazla insan bu kurumlarla temas kurduğundan, genel kamu yönetiminde daha fazla şeffaflık ve hesap verebilirlik sağlamalıdır. Devlet kurumlarının sürekli olarak*

108 Etnik yapı bakımından Suriye’de Araplar %80 ile çoğunluğu oluştururken, %10-12 civarında Kürt, %5 civarında Türkmen ve diğer etnik gruplar yer almaktadır. Suriye’de bulunan dini yapılar Sünni (%74), Nusayri (%12), Hristiyan (%10), Dürzî (%3) ve az sayıda diğer Şii İslami hizipler (İsmailî, Câferî), çok az sayıda da Yahudi ve Yezidi yer almaktadır.

109 Ulusal Pakt ile Cumhurbaşkanının Maruni, Meclis Başkanının Şii, Başbakanın Sünni olması ve Parlamento üyelerinin Hristiyanlar ile Müslümanlar arasında 6/5 oranında paylaşılması kararlaştırılmıştır. <http://www.mfa.gov.tr/lubnan-siyasi-gorunumu.tr.mfa> (E.T. 05.12.2017) Detaylı bilgi için bkz. Taflıoğlu M. Serkan, Lübnan Anayasal Düzeninde Egemenlik Dağılımı, Sosyoekonomi, Cilt 24 (28), 2015, s. 31 – 42.

110 Yılmaz, a.g.e, s. 173.

111 Boxx Edwar, Observations on the Air War in Syria, Air and Space Power Journal, Mart-Nisan 2013, s. 147 – 168.

112 Uluslararası Şeffaflık Derneği 2016 yılı algı endeksine göre Suriye yolsuzluk algısı sıralamasında 176 ülke içinde 173. sırada bulunmaktadır. <http://www.seffaflik.org/cpi2016/> (E.T. 05.12.2017).

devam eden kötü uygulamaları, kanunsuzluğun hızla derinleşmesine neden olabilir ve durumun kontrol dışı kaldığı veya değişmediği gerçeğini / algılayışını güçlendirebilir”¹¹³.

Kamu otoritesinin tam olarak sağlanabilmesi için kolluk kuvvetinin ve askeri teşkilatın yeniden tesis edilmesi gerekecektir. Ancak bu süreç, savaşçıların istihdamı, rehabilitasyonu ve eğitilmesiyle birlikte bir nebze giderilebilecek olsa da tamamen organize olması Kosova örneğinde olduğu gibi zaman alacaktır. Kolluk kuvvetlerinin bir an önce oluşturulması güvenli bir ortam yaratmada şart olmakla birlikte inşa sürecinde halka da güven verecektir. Örneğin Orta Afrika Cumhuriyeti’nde yürütülmekte olan Barışın İnşası operasyonu kapsamında, operasyona iştirak eden devletlerin polis gücü tarafından, kolluk kuvvetleri yeniden tesis edilmektedir. Bu kapsamda karakollar inşa edilirken diğer yandan, polis memurlarının eğitimi de sağlanmaktadır¹¹⁴.

Barışın İnşasında eğitim ve sağlık hizmetlerinin inşası, en önemli aşamalardandır. Genç kuşakların eğitimi, barış kültürünün sürdürülebilirliği için zorunludur. Bundan dolayı müfredat yenilenmeli ve barış olgusu okullarda öğretilmelidir. Bu süreçte başta UNICEF olmak üzere uluslararası örgüt ve STK’lar ile iş birliğine gidilmelidir. Örneğin Kamboçya’da yürütülen operasyon kapsamında uluslararası bağışçılar, politikacılar ve STK’lar tarafından oluşturulan fon kapsamında, 500 yeni okul inşa edilmiş ayrıca hükûmet kademeli olarak eğitime ayırdığı payı artırırken, Dünya Bankası sağladığı Yapısal Uyum Kredisi ile eğitim harcamalarını teşvik etmiştir¹¹⁵. Barış eğitim ile birlikte demokratik ilkeler, insan hakları, cinsiyet eşitliği vb. konulara duyarlı nesiller oluşturulurken,¹¹⁶ bunun sonucu olarak da çocuk evliliği ve cinsiyetler arası fırsat eşitsizliği gibi sorunlar da çözüme kavuşacaktır.

113 BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, Rule-of-Law Tools for Post-Conflict States: Mapping the Justice Sector, 2006, s. 13.

114 <https://theglobalobservatory.org/2014/03/as-un-police-become-part-of-peacebuilding-clearer-guidelines-are-needed/> (E.T. 16.12.2017).

115 Achieving Education for All in Post-Conflict Cambodia, Temmuz 2002. <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/10407/247260BRI0R-EPLIBLIC100EduNoCambodia.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (E.T. 05.12.2017).

116 Cardozo Mieke T. A., May Anika, Teaching for peace – overcoming division? Peace education in reconciliation processes in Sri Lanka and Uganda, Nicolai Susan (Ed.),

İç savaş boyunca birçok hastane hedef haline gelmiştir ve nitelikli sağlık personelinin ülkeyi terk etmesi sağlık sistemini işlemez hale getirmiş ve binlerce insan sağlık hizmetlerine ulaşımdan mahrum bırakılmıştır. Bundan dolayı Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve çeşitli STK'lar ile birlikte yeni bir sağlık sistemi inşa edilmelidir. Süreç boyunca hastanelerin yeniden inşası yanında, sağlık personeli eğitimi de yapılacaktır. Dünya Bankası, IMF ve bağışçılar tarafından oluşturulan fonlar, sistemin hızlı bir şekilde yeniden inşasını sağlayacaktır. Örneğin Barışın İnşası operasyonunun devam ettiği Sierra Leone'de; 2013 yılında yapılan sağlık harcamalarının %31,6'sı bağışçılar ve STK'lar tarafından karşılanmıştır¹¹⁷. Dünyanın dört bir yanına yayılmış olan Suriyeli mültecilerin başlıca sağlık problemlerini: anemi, hipertansiyon, diyabet ve ruhsal rahatsızlıklar oluşturmaktadır¹¹⁸. Sağlık sistemini yeniden oluştururken bu hastalıkların göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

İç savaştan çıkmış toplumlarda barışın kalıcı hale gelmesi için sürdürülebilir kalkınma gereklidir. Bu süreçte BM Kalkınma Programı (UNDP) ile birlikte hareket edilerek uzun vadeli bir kalkınma programı oluşturulmalıdır. Hâlihazırda UNDP tarafından yürütülen Suriye Programı sayesinde, Türkiye'deki Suriyelilerin meslek kursları vb. ile geçim imkânları artırılmakta ve Türkiye'nin yükü nispeten azaltılmaktadır¹¹⁹. Kalkınma süreci, Dünya Bankası, IMF ve bağışçılar tarafından oluşturulan fonların yanı sıra, Dünya Bankası tarafından verilen düşük faizli ve uzun vadeli krediler ile finanse edilmektedir. Ayrıca 2011'den bu yana hem Suriye'de ve hem de komşu ülkelerde bulunan Suriyelilere görece yardım eden Avrupa Birliği (AB), Barışın İnşası sürecinde de aktif rol üstlenmek durumundadır¹²⁰. Örneğin AB

Opportunities for change: Education innovation and reform during and after conflict, International Institute for Educational Planning, Fransa, 2009, s. 207.

117 Silver Charles, Governance and Health in Sierra Leone, Quinn Marueen (Ed.), Governance and Health in Post-Conflict Countries: The Ebola Outbreak in Liberia and Sierra Leone, ABD, International Peace Institute, 2016.

118 <https://www.cdc.gov/immigrantrefugeehealth/pdf/syrian-health-profile.pdf> (E.T. 05. 12.2017).

119 <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/ourwork/syria-efforts.html> (E.T. 05. 12.2017).

tarafından, Afganistan’da benzer süreçte Asya Kalkınması Bankası tarafından oluşturulan Afganistan Altyapı Güven Fonu gibi bölgesel kaynaklar da kurulabilir¹²¹.

İç savaştan önce birçok yatırım devlet eliyle yapılmak zorunda kalsa da yeni düzen içinde bir yandan özel sektör teşvik edilmeli ayrıca savaş nedeniyle yerel yatırımcıların azalmasından dolayı, yabancı yatırımcılar ülkeye davet edilmelidir. Kalkınma hareketi birçok alt başlık barındırmaktadır. Öncelikle alt yapı onarılmalı, ulaşım araçları geliştirilmeli ve bilgi ağları oluşturulmalıdır. Bundan sonra sanayi faaliyetleri ile üretim artırılırken, istihdam da yaratılacaktır. Ayrıca savaştan önce Suriye’nin başlıca ihracat ürünlerini petrol ve tarım ürünleri oluşturmaktaydı¹²². İhracatın üçte ikisini ve toplam gelirin yarısını oluşturan petrol ihracatı iç savaş nedeniyle sekteye uğramıştır. Özellikle bazı petrol bölgelerinin IŞİD tarafından ele geçirilmesiyle Suriye ekonomisi ciddi zararlar görse de savaşın sonlanması ve ülkede nizamın tekrar sağlanmasıyla, petrol ihracatının eski haline dönmesi çok zor olmayacaktır. Ayrıca BM Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) ile birlikte Afganistan örneğinde olduğu gibi uzun vadede çiftçinin desteklenmesi, sulama imkânlarının geliştirilmesi ve ürünlerin daha iyi pazarlanması için destek programı hazırlanarak tarım ihracatı da geliştirilmelidir¹²³.

Suriye iç savaşını diğerlerinden ayıran en önemli unsur göç hareketidir. İç savaş, İkinci Dünya Savaşı’ndan beri dünyada yaşanan en büyük göç hareketlerinden birini tetiklemiştir¹²⁴. Savaş sebebiyle 6,3 milyon insan ülkesinden ayrılmak zorunda kalmış ve başta komşu ülkeler olmak üzere dünyanın her köşesine göç etmişlerdir. Savaşın sonlanmasıyla BM Mülteciler Yüksek Komiserliği ile birlikte bu

120 Noi Ünver Aylın, Avrupa Birliği’nin Suriye Stratejisi ve Suriye Krizinin AB-Türkiye İlişkilerine Etkisi, Yalçın Hasan Basri (Ed.), Duran Burhanettin (Ed.), Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejisi, SETA, Ankara, Ekim 2016, s. 105 – 129.

121 <https://www.adb.org/site/funds/funds/afghanistan-infrastructure-trust-fund> (E.T. 06.12.2017).

122 Suriye Ülke Bülteni, Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, Nisan 2014, s. 2.

123 <http://www.fao.org/afghanistan/programmes-and-projects/en/> (E.T. 06.12.2017).

124 Kaypak Şafak, Bimay Muzaffer, Suriye Savaşı Nedeniyle Yaşanan Göçün Ekonomik ve Sosyo- Kültürel Etkileri: Batman Örneği, Yaşam Bilimleri Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, 2016, s. 84 – 110.

insanların ülkelerine dönmeleri için gerekli program hazırlanmalıdır. Göç ettikleri ülkelerde uyum sağlamakta zorlanan mülteciler için bazı Avrupa ülkeleri mültecilerin ülkelerine dönmeleri için teşvikte bulunmaktadır¹²⁵. An itibariyle çatışmaların sona erdiği Halep'te, şehrin eski sakinleri geri dönmeye başlamıştır¹²⁶. Halep örneğinde olduğu gibi en büyük sorun yaşam alanlarının savaş boyunca yıkılmış olmasıdır. Oluşturulan fonlar ile hızlı bir şehirleşme hareketi yapılarak, insanların bir belirsizliğe değil evlerine, ülkelere dönmeleri sağlanmalıdır. Örneğin Afgan hükûmetinin paylaştığı bilgiye göre 2001 yılından beri 6 milyon insan, savaş sonlandıktan sonra Afganistan'a dönüş yapmıştır¹²⁷.

İkinci evrede çözüme kavuşturulması gereken bir diğer konu, savaş suçlarının yargılanmasıdır. Bu sorunu birkaç yoldan çözmek mümkündür. Her ne kadar Suriye 1998 tarihli Roma Statüsüne taraf olmasa da Suriye hükûmeti tarafından alınacak karar ile mahkemenin yargı yetkisi kabul edilebilir veyahut Güvenlik Konseyi'nin alacağı karar ile Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne yargılama yetkisi verilebilir¹²⁸. Bir diğer seçenek Ruanda örneğinde yapıldığı gibi, Suriye'de de bir uluslararası ceza mahkemesi ihdas etmektir. Son seçenek ise, Güney Afrika'da Apartheid rejiminin son bulmasından sonra kurulan Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu benzeri oluşumlar kurmaktır. Benzer komisyonlar, Ruanda soykırımı sonrasında da kurulmuştur¹²⁹. Komisyonların amacı, binlerce insanın etkilendiği bir ortamda, travmaların atlatılabilmesi için suçlular ile mağdurların yüzleştirilmesi ve özür dilenmesi süreci ile toplumsal barışı tekrar tesis etmektir.

C. Travmaların Tedavisi ve Toplumsal Diyalogun Oluşturulması

Operasyon kapsamında ilk iki evrede barışın inşası sağlandıktan sonra, son evrede savaş nedeniyle oluşan travmaların tedavisi, insan haklarının korunmasının temellerinin atılması, sivil toplum

¹²⁵ <https://www.voanews.com/a/germany-offer-money-for-migrants-who-go-back-home/4147256.html> (E.T. 06.12.2017).

¹²⁶ <http://www.unhcr.org/news/latest/2017/11/5a096a894.html> (E.T. 06.12.2017).

¹²⁷ <http://morr.gov.af/en/page/2204> (E.T. 06.12.2017).

¹²⁸ 1998 Roma Statüsü m. 12.

¹²⁹ Eramian Laura, Testimony, Disbelief, and Opaque Peace Building in Postgenocide Rwanda, PoLAR: Political and Legal Anthropology Review, Mayıs 2017, s. 52 – 64.

kuruluşlarının oluşturulması gibi faaliyetler ile barış kültürünün topluma entegre edilmesi ve savaş durumuna tekrar dönülmemesi yönünde adımlar atılması gelecektir.

Dünya Sağlık Örgütüne göre fiziksel sağlık ile zihinsel sağlık arasında hiçbir fark yoktur¹³⁰. Savaş başlı başına fiziksel travmalara sebep olabilirken, terörist saldırılara, kaçırma, işkence, ailesinden ayrılma ve zorunlu göçe tanık olma gibi başka travmalara da yol açabilmektedir. Araştırmalar, Ortadoğu’yu da içerecek savaşa maruz kalmış bölgelerdeki çoğu sivil yetişkin ve çocuğun savaş ve siyasi çatışma sonucu en az bir travmatik olay yaşadığını göstermektedir¹³¹. İç savaştan yeni çıkmış toplumlarda travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) en sık görülen rahatsızlıklardandır. Kişilerin toplum içinde sağlıklı bir yaşam sürebilmeleri için tıbbi destek almaları gerekmekte ve bu destek toplumun her ferdine ulaşabilmelidir. Özellikle çocuklarda “*TSSB, çeşitli faktörlere dayanılarak öğrenme zorluklarına neden olabilir ve rahatsızlığın ilerlemesini durdurmak için klinik yardımın sağlanması gereklidir*”¹³². Bu sürecin hızlı bir şekilde atlatılabilmesi için başta Dünya Sağlık Örgütü ve Sınır Tanımayan Doktorlar gibi çeşitli STK’lar ile iş birliği halinde çalışılmalıdır. Örneğin Irak’ta faaliyet gösteren Kadın ve Sağlık Birliği (WAHA) birçok farklı şehirde faaliyet göstermekte ve fiziksel ve psikolojik rahatsızlıklar için tedavi hizmeti sunmaktadır. Dohuk bölgesinde “*Travma ve travma sonrası stres bozukluğu çeken kadınlar ve çocuklar için ve cinsiyete dayalı şiddetten kurtulanlar için özel zihinsel sağlık hizmetleri sunmaktadır*”¹³³. Suriye’de de benzeri faaliyetleri gösterecek STK’lar ile toplum bir an önce sağlığına kavuşturulabilir.

130 Constitution of The World Health Organization, http://www.who.int/governance/eb/who_constitution_en.pdf (E.T. 18.04.2018).

131 Ibrahim Hawkar, Hassan Chiya Q., Post-traumatic Stress Disorder Symptoms Resulting from Torture and Other Traumatic Events among Syrian Kurdish Refugees in Kurdistan Region, Iraq, *Frontiers in Psychology*, Cilt 8, 2017, s. 17 – 24. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5316552/> (E.T. 06.12.2017).

132 Rostami Avin, (2012) Post-traumatic Stress Disorders among Children in Kirkuk in Northern Iraq, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Oslo Üniversitesi, Norveç, 2012.

133 <https://waha-international.org/countries/iraq/> (E.T. 10.12.2017).

SONUÇ

2011 yılında isyan ateşinin Suriye'ye de sıçramasıyla beraber dünya tarihindeki en büyük trajedilerden biri ortaya çıkmıştır. Birleşmiş Milletler Şartı'nın 1945'te kabulünden bu yana uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması görevini üstlenen Güvenlik Konseyinin olaylara müdahale ve yapıcı kararlar almak konusunda aciz kaldığı aşikâr olmakla birlikte, yine de kalıcı barış ortamının sağlanmasında başrolü üstlenmesi konusunda tereddüt bulunmamaktadır.

Barış Gücü operasyonları, ilk uygulandığı tarih olan 1948'den günümüze dek gelişimini sürdürmüştür. Barışın korunması (*Peacekeeping*) operasyonları ile başlayan süreç, Barışın Yapımı (*Peacemaking*) ve son olarak Barışın İnşası (*Peacebuilding*) operasyonlarına evrilmiştir.

Barışın korunması operasyonları, savaşların yıkımına maruz kalmış ülkelerde barışın kalıcı olarak yerleşmesini sağlamak için çalışmak ve çeşitli ülkelere mensup askeri birlikler, polis ve sivil personelden oluşan Birleşmiş Milletler Barış Gücü tarafından, ateşkes anlaşmalarının uygulanmasını sağlamak ve denetlemek olarak tanımlanabilirken, Barışın Yapımı, devam eden çatışmaları sonlandırmaya yönelik tedbirlerden oluşur. Bu tedbirler tarafları müzakereye teşvik etmeye yönelik diplomatik faaliyetlerdir. Barışın İnşası ise savaş yanlısı grupların silahsızlandırılmasından; siyasi, ekonomik, adli ve sivil toplum kuruluşlarının yeniden inşasına kadar çok boyutlu bir uygulamayı ve görevleri kapsamaktadır.

Barış Gücü operasyonlarının geçirdiği tarihsel dönüşüm, bu dönüşüm kapsamında artan etkinlik, Suriye'nin yeniden yaşanabilir bir ülke olması için gerçekleştirilebilecek Birleşmiş Milletler Barış Gücü Operasyonları bakımından dikkate değer örnekler sunmaktadır. Bundan dolayı bu çalışmada Birleşmiş Milletler'in geçmiş deneyimleriyle birlikte hâlihazırda yürütülen Barış Gücü operasyonları incelenmiş, ardından bir an önce Suriye iç savaşının sonlanması umuduyla, Suriye'nin yeniden inşa sürecinin nasıl olması gerektiği tartışılmıştır.

Barış süreci Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında arzu edildiği hız ve kapsamda ilerleme kaydetmemiş olsa bile, Suriye'de barışın inşası için hukuki çerçevede etkin olabilecek başka bir formül de bulunmamaktadır. Bu sebeptendir ki Birleşmiş Milletlerin Suriye'de daha fazla sorumluluk üstlenmesi ve tarihi tecrübesi itibarıyla başka coğrafyalarda

gerçekleştirdiği barışın inşası operasyonlarına Suriye’de de başlaması beklenmektedir. Önümüzdeki süreçte taraflar tekrar tekrar masaya oturacak, bölgesel aktörler daha etkin olmak zorunda kalacak ve ABD – Rusya’nın da anlaşmasıyla birlikte barış ortamı tekrar tesis edilebilecektir. Barış ortamının yeniden sağlanmasının, uzun ve meşakkatli bir süreç olduğu benzer örnekler itibarıyla ortaya çıkmış olsa bile, süreç sonunda barışın inşasının mümkün olduğu da görülmektedir. Bu sebeple, atılması gereken ilk adım, Güvenlik Konseyi’nin alacağı bir kararla birlikte, Suriye’de Barışın İnşası operasyonuna başlanmasıdır.

Suriye’de Barışın İnşası, tarafların silah bırakması ve eski savaşıların silahsızlandırılması, terhisi ve yeniden sivil topluma entegrasyonu ile başlamalıdır. İkinci evrede, devlet otoritesinin yeniden tesisi ve temel fonksiyonlarını yerine getirecek organizasyonun gerçekleştirilmesi olmalıdır. Bu kapsamda ilk olarak demokratik, özgürlükçü ve kapsayıcı yeni bir anayasanın yazımı gerçekleştirilmeli, devletin temel fonksiyonlarından olan kamu otoritesi bu esaslar üzerine yeniden oluşturulmalıdır. Yani, hukukun üstünlüğü ilkesini temele alarak öngörülebilir, hesap verebilir ve tarafsız bir yönetim oluşturulmalıdır. Kamu otoritesinin tam olarak sağlanabilmesi için ayrıca kolluk kuvvetinin ve askeri teşkilatın yeniden tesis edilmesi gerekecektir. Barışın İnşasında eğitim ve sağlık hizmetlerinin inşası, en önemli aşamalardan biridir. İç savaştan önce birçok yatırım devlet eliyle yapılmak zorunda kalsa da yeni düzen içinde bir yandan özel sektör teşvik edilmeli ayrıca savaş nedeniyle yerel yatırımcıların azalmasından dolayı, yabancı yatırımcılar ülkeye davet edilmelidir. Operasyon kapsamında ilk iki evrede barışın inşası sağlandıktan sonra, son evrede savaş nedeniyle oluşan travmaların tedavisi, insan haklarının korunmasının temellerinin atılması, sivil toplum kuruluşlarının oluşturulması gibi faaliyetler ile barış kültürünün topluma entegre edilmesi ve savaş durumuna tekrar dönülmemesi yönünde adımlar atılması gelecektir.

KAYNAKÇA

- AKSAR Yusuf, Uluslararası Hukuk II, Seçkin, 3. Baskı, Ankara, 2015.
- BARNETT Micheal ve diğerleri, (2007) Peacebuilding: What Is in a Name?, *Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations*, Cilt 13, Sayı 1, s. 35 – 58.
- BERGLİNG Per, WENNERSTROM Erik O., SANNERHOLM Richard Zajac, Rule of law in public administration: problems and ways ahead in post-conflict peace-building, *Hague Journal on the Rule of Law*, 2010, s. 171 – 202.
- BENZİNG Markus, Midwifing a New State: The United Nations in East Timor, *Max Planck Yearbook of United Nations Law*, Cilt 9, 2005.
- BOZARSLAN, Hamit, Ortadoğu'nun Siyasal Sosyolojisi, 1.Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.
- BOZKURT Enver, KÜTÜKÇÜ M. Akif, POYRAZ Yasin, Devletler Hukuku, Yetkin Yayınları, 5. Baskı, Ankara, 2009.
- BOXX Edwar, Observations on the Air War in Syria, *Air and Space Power Journal*, Mart-Nisan 2013, s. 147 – 168.
- CALL Charles, The Evolution of Peacebuilding: Improved Ideas and Institutions?, *United Nations University Centre for Policy Research*, 2015.
- CARDOZO Mieke T. A., MAY Anika, Teaching for peace – overcoming division? Peace education in reconciliation processes in Sri Lanka and Uganda, NİCOLAI Susan (Ed.), *Opportunities for change: Education innovation and reform during and after conflict*, s.207, Fransa, International Institute for Educational Planning, 2009.
- CUNNINGHAM David E., Who Should Be at The Table?: Veto Players and Peace Processes in Civil War, *Penn State Journal of Law & International Affairs*, Nisan 2013, s. 38 – 47.
- CLEVELAND William L., Modern Ortadoğu Tarihi, Çev. M. Harmancı, Agora Kitaplığı, İstanbul, 2008.
- DAASE Cindy, The law of the Peacemaker: The Role of Mediators in Peace Negotiations and Lawmaking, *Cambridge Journal of International and Comparative Law*, 2012, s. 107 – 135.
- DEMİRTÜRK DEMİRDÖĞEN Ülkü, Birleşmiş Milletler Barışı Koruma Operasyonları ve Güç Kullanma Olgusu (1946 – 1996),

Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi (11), 2006, s. 236 – 257.

DURAN Hasan, Birleşmiş Milletler ve Müdahale, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, C. 6, S. 2, 2001, s. 131 – 142.

ERAMIAN Laura, Testimony, Disbelief, and Opaque Peace Building in Postgenocide Rwanda, PoLAR: Political and Legal Anthropology Review, Mayıs 2017, s. 52 – 64.

GAZZİNİ Tarcisio, The Economic Dimension of Peacebuilding: The UN Peacebuilding Commission in Search of Its Identity, Geneva Centre of Security Policy, Sayı 2, Şubat/Mart 2017.

GÜNGÖR Uğur, Günümüzde Barış Operasyonları, Güvenlik Stratejileri Dergisi, 2008.

HATAWAY Breanne, The FARC'S Drug Trafficking as Political Crime: Determining The Success of Colombia’s Peace Talks, North Carolina Journal of International Law, Sonbahar 2015, s. 164 – 188.

HELDT Birger, The Lack of Coordination in Diplomatic Peacemaking, Penn State Journal of Law & International Affairs, Nisan 2013, s. 9 – 16.

HÜRSOY Siret, Birleşmiş Milletler Barış Operasyonlarının Yeniden Yapılandırılması Çerçevesinde AB ve Türkiye’nin Sivil Katkıları, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, 61 – 1, s. 202 – 222.

İBRAHİM Hawkar, Hassan Chiya Q., Post-traumatic Stress Disorder Symptoms Resulting from Torture and Other Traumatic Events among Syrian Kurdish Refugees in Kurdistan Region, Iraq, Frontiers in Psychology, Cilt 8, 2017.

KAYPAK Şafak, BİMAY Muzaffer, Suriye Savaşı Nedeniyle Yaşanan Göçün Ekonomik ve Sosyo- Kültürel Etkileri: Batman Örneği, Yaşam Bilimleri Dergisi; Cilt 6, Sayı 1, 2016, s. 84 – 110.

KÖSE Talha, Barış Gücünün tanımı ve Kapsamı, Anlayış Dergisi, Ekim 2006.

MCMULLİN Jaremey R., Ex-Combatants and the Post-Conflict State Challenges of Reintegration, Palgrave Macmillan, 2013.

MANSFIELD Peter, Ortadoğu Tarihi, Çev. Ü. H. Yolsal, İstanbul, Say Yayınları, 2012, s. 266.

MURPHY Ray, UN Peacekeeping in Lebanon, Somalia and Kosovo, 1. Basım, Cambridge University Press, Cambridge, 2007.

NOİ Ünver Aysin, Avrupa Birliği'nin Suriye Stratejisi ve Suriye Krizinin AB-Türkiye İlişkilerine etkisi, YALÇIN Hasan Basri (Ed.), DURAN Burhanettin (Ed.), Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejisi, SETA, Ankara, Ekim, 2016.

ÖZERDEM Alparslan, Barış İnşası Kuram ve Uygulaması, Nobel yayınevi, Ankara, 2013.

ÖZKOÇ Özge, Suriye Baas Partisi: Kökenleri, Dönüşümü, İzlediği İç ve Dış Politika (1943-1991), Mülkiyeliler Birliği Yayınları, Ankara, 2008.

PAZARCI Hüseyin, Uluslararası Hukuk Dersleri 3. Kitap, Turhan Kitabevi, 5. Bası, Ankara, 2015.

PORTER Elisabeth, Peacebuilding: Women in international perspective, Routledge Advances in International Relations and Global Politics, 2007.

ROSTAMİ Avin, (2012) Post-traumatic Stress Disorders among Children in Kirkuk in Northern Iraq, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Oslo Üniversitesi, Norveç, 2012.

SILVER Charles, Governance and Health in Sierra Leone, QUINN Marueen (Ed.), Governance and Health in Post-Conflict Countries: The Ebola Outbreak in Liberia and Sierra Leone, ABD, International Peace Institute, 2016.

SPAİN Anna, The U.N. Security Council's Duty to Decide, Harvard National Security Journal, 2013, s. 320 – 384.

SUR Melda, Uluslararası Hukukun Esasları, Beta, 11. Baskı, İstanbul, 2017.

ŞEN Yağmur, Suriye'de Arap Baharı, Yasama Dergisi, S. 23, s. 54 – 79.

TOPAL Ahmet Hamdi, Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sürdürülmesi Kapsamında Barış için Birlik Kararının Uygulanabilirliği, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, Y. 5, S. 19, 2014, s. 101 – 126.

UTSUKARÇI Şefkat, Reflecting Peacebuilding in Practice: United Nations Transitional Administrations, Yayımlanmamış Yüksek Lisans tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara, 2008.

ÜNAL Şeref, Uluslararası Hukuk, Yetkin Yayınları, Ankara, 1. Baskı, 2005.

YILMAZ Muzaffer Ercan, Suriye’de Barış Nasıl İnşa Edilebilir?, Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 7, Sayı 2, Ekim 2014, s. 177 – 200.

YILMAZ Muzaffer Ercan, Toplumlararası Çatışmalarda Barışı İnşa Etmek, Dora Yayıncılık, Bursa, 2015.

ZWIER Paul J., Social Media and Conflict Mapping in Syria: Implications for Peacemaking, International Criminal Prosecutions and for TRC Processes, Emory International Law Review, 2015, s. 169 – 212.

İnternet Kaynakları

<http://www.unicankara.org.tr> (E.T. 20.11.2017).

<https://www.nobelprize.org> (E.T. 22.11.2017).

<https://unmik.unmissions.org> (E.T. 23.11.2017).

<https://www.globalpolicy.org> (E.T. 08.12.2017).

<https://peacekeeping.un.org> (E.T. 21.11.2017).

<http://farc-epeace.org> (E.T. 25.11.2017).

<https://theglobalobservatory.org> (E.T.:16.12.2017).

<https://peacemaker.un.org> (E.T. 25.11.2017).

<http://www.uncyprustalks.org> (E.T. 08.12.2017).

<https://www.theguardian.com/> (E.T. 17.10.2017).

<http://www.unpbf.org> (E.T. 14.10.2017).

<http://www.peacebuildinginitiative.org> (E.T. 02.12.2017).

<https://bnub.unmissions.org> (E.T. 02.12.2107).

<http://sn4hr.org> (E.T. 03.12.2017).

<http://www.unhcr.org/tr> (E.T. 03.12.2017).

<http://www.goc.gov.tr> (E.T. 03.12.2017).

<http://aa.com.tr> (E.T. 03.12.2017).

<http://www.aljazeera.com> (E.T. 03.12.2017).

<http://www.hurriyet.com.tr> (E.T. 03.12.2017).

<https://www.nato.int> (E.T. 04.12.2017).

<http://www.mfa.gov.tr> (E.T. 05.12.2017).

<http://www.seffaflik.org> (E.T. 05.12.2017).

<https://www.cdc.gov> (E.T. 05.12.2017).

<http://www.tr.undp.org> (E.T. 05.12.2017).

<https://www.adb.org> (E.T. 06.12.2017).

<http://www.fao.org> (E.T. 06.12.2017).

<https://www.voanews.com> (E.T. 06.12.2017).

<http://morr.gov.af> (E.T. 06.12.2017).

<https://waha-international.org> (E.T. 10.12.2017).

www.anlayis.net (E.T. 20.11.2017).